

**RAQAMLI PLATFORMALARDA FOYDALANUVCHILAR
SHAXSIY MA'LUMOTLARINI HIMOYA QILISH**

Orziqulov Elnur

elnurorzuqulov@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti

Fuqarolik va biznes huquqi fakulteti

B patok 3-guruh talabasi

Javoxir Eshonqulov – ilmiy rahbar

javoxireshonqulov0724@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti

Kiber huquq kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish nima ekanligi hamda raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish haqidagi ishlar qaydarajada mukammal ko'rib chiqilayotganligiga bag'ishlanadi. Hozirgi kunda raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish sohasida turli xildagi kiber jinoyatlar hamda muommoli nizolar paydo bo'lmoqda. Bularni oldini olish maqsadida O'zbekiston Respublikasida hamda dunyo miqyosida ham yechim topish maqsadida izlanishlar olib borilmoqda. Shuningdek, ushbu vaziyatni xal qilish uchun qonun hujjatlari qabul qilinmoqda. Tadqiqotda raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishda ushbu shaxslar huquqlarini himoya qilish hamda zarur qonun va qoidalar orqali qanday himoya qilishini yoritilib beriladi. Raqamli davrda bizning hayotimiz internet orqali tobora o'zaro bog'liq. Bu globa ulanishning misli ko'rilmagan davri, lekin u, ayniqsa, shaxsiy ma'lumotlarimizni himoya qilishda yangi muammolar to'plamini keltirib chiqaradi. Onlayn xavfsizligingizni ta'minlash har qachongidan ham muhimroq. Bu erda biz onlayn xavfsizlikning ahamiyatini ko'rib chiqamiz, turlixil onlayn tahdidlarni o'rganamiz va o'zingizni ushbu xavflardan himoya qilish uchun muhim xavfsizlik amaliyotlarini taqdim etamiz. Ushbu mavzu raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishdagi tajribalarini yaxshilash va ular ustida yanaham ko'proq ishlash keraka chunkiy bugungi kunda zamon juda tezlik bilan rivojlanyabdi va shuning uchun kiber jinoyatlarning turlaridam ko'aymoqda o'sha uchun ma'lumotlarni himoya qilishni ta'minlash muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Raqamli asrda texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib bormoqda hamda raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish aholi o'rtasida keng yoyilmoqda. Buning asosiy sababi, olayn kiriditlar olish yokida shunga oxshagan firibgarliklarni keltirib chiqarmoqda.

1. Annotation. This research will focus on what it is to protect users' personal data on digital platforms, as well as the fact that work on protecting users' personal data on digital platforms is being handled perfectly in the recording. Currently, cybercrime as well as circulation disputes of various kinds are emerging in the field of protection of users' personal data on digital platforms. In order to prevent this, research is being carried out in the Republic of Uzbekistan as well as in the world in order to find a solution. Legislation is also being passed to remedy this situation. The study highlights how users on digital platforms protect the rights of these individuals while protecting their personal data, as well as through the necessary laws and regulations. In the digital age, our lives are increasingly interconnected through the internet. This is an unprecedented period of Globe connection, but it is the same.

2. Аннотация. Это исследование будет сосредоточено на том, что такое защита персональных данных пользователей на цифровых платформах, а также на том, как дела о защите персональных данных пользователей на цифровых платформах обрабатываются по порядку. В настоящее время в сфере защиты персональных данных пользователей на цифровых платформах возникают различные киберпреступности, а также конфликты. В целях их предотвращения в Республике Узбекистан и в мировом масштабе ведутся исследования по поиску решений. Также принимаются законодательные акты для разрешения этой ситуации. Исследование проливает свет на то, как эти люди защищают свои права, защищая личную информацию пользователей на цифровых платформах, а также с помощью необходимых законов и постановлений. В эпоху цифровых технологий наша жизнь становится все более взаимосвязанной через интернет. Это беспрецедентный период глобальной связи

Kalit so'zlar; Raqamli plarforma, ma'lumotlar, platforma, raqamli dunyo, onlayin xavfsizlik;

Kirish; Raqamli platformalarda foydalanuvchilar shaxsiy ma'lumotlarini qanday himoya qilish haqida mulohaza qilishdan oldin raqamli platforma yaniy platforma nimaligiga aniqlik kirib olsak; *platforma - bu bir nechta tomonlarning ulanishi, o'zaro aloqasi va tranzaksiyalarini amalga oshirish imkonini beruvchi raqamli yoki jismoniy makon¹. Platforma atamasi dastlab ko'tarilgan sahna yoki tekis tom kabi jismoniy tuzilmalarni nazarda tutgan, ammo raqamli asrda u yangi ma'noga ega bo'ldi. Raqamli platforma - bu foydalanuvchilar yoki korxonalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni osonlashtiradigan dasturiy ta'minotga asoslangan makon.* Bu veb-sayt, mobil ilova, ijtimoiy media tarmog'i yoki bozor bo'lishi mumkun. Raqamli asrda platformalar hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Ijtimoiy media platformalaridan elektron

¹ Data privacy

tijorat platformalarigacha bu raqamli makonlar bizning muloqot qilish, xarid qilish va biznes yuritish uslubimizni o'zgartirdi. Raqamli platformaning asosiy vazifasi milliy va xorijiy savdo va investitsiya kompaniyalari tomonidan O'zbekiston ombor va logistika markazlari xizmatlariga bo'lgan talabning tobora ortib borayotganini qondirishdan iborat. Raqamli platforma - bu foydalanuvchilarning o'zaro aloqalari va tranzaksiyalarini osonlashtiradigan dasturiy ta'minotga asoslangan onlayn infratuzilma. Ma'lumotlar maxfiyligideb Bu atama shaxslarning shaxsi, shaxsiy hayoti va onlayn faoliyati haqidagi ma'lumotlarni nazorat qilish huquqini anglatadi. Bu shaxsiy ma'lumotlarni ruxsatsiz kirish, foydalanish yoki oshkor qilishdan himoya qilishni kafolatlashni o'z ichiga oladi. Ma'lumotlarning maxfiyligi ta'rifi identifikatsiya gilinadigan ma'lumotlar va maxfiy shaxsiy ma'lumotlarni, jumladan uy manzillari, identifikatsiya raqamlari, kasallik tarixi yoki moliyaviy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidaham yanii "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi qonunda yoritib o'tilgan ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida shaxsga doir ma'lumotlarning maxfiyligi keltirib tilgan. Subyektning roziligisiz yoki boshqa qonuniy asos mavjud bo'lmagani holda shaxsga doir ma'lumotlarni oshkor etish va tarqatishga yo'l qo'yilmasligi to'g'risida mulkdor va (yoki) operator yoki shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishga ruxsat olgan boshqa shaxs tomonidan rioya etilishi majburiy bo'lgan talab shaxsga doir ma'lumotlarning maxfiyligidir.

Mulkdor va (yoki) operator hamda shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishga ruxsat olgan boshqa shaxslar subyektning roziligisiz shaxsga doir ma'lumotlarni uchinchi shaxslarga oshkor etmasligi va tarqatmasligi shart. Ush bu ma'lumot 28-moddasida keltirib o'tilgan va yana shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish kafolatlari keltirib o'tilgan bular- Subyektning roziligisiz yoki boshqa qonuniy asos mavjud bo'lmagani holda shaxsga doir ma'lumotlarni oshkor etish va tarqatishga yo'l qo'yilmasligi to'g'risida mulkdor va (yoki) operator yoki shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishga ruxsat olgan boshqa shaxs tomonidan rioya etilishi majburiy bo'lgan talab shaxsga doir ma'lumotlarning maxfiyligidir.²

Mulkdor va (yoki) operator hamda shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishga ruxsat olgan boshqa shaxslar subyektning roziligisiz shaxsga doir ma'lumotlarni uchinchi shaxslarga oshkor etmasligi va tarqatmasligi shart. Malumotlar maxfiyligining mohiyati shaxslarga o'z ma'lumotlarini nazorat qilish imkonini beradi Bu shuni anglatadiki, odamlar o'z ma'lumotlariga kim kirishi mumkinligi, ulardan qanday foydalanilishi va qanday maqsadda qayta ishlanishi haqida qaror qabul qilish huquqiga ega. Ushbu nazorat ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash hamma joyda mavjud bo'lgan dunyoda shaxslar avtonomiyasining muhim elementidir. Yaxshiyamki, ma'lumotlarni himoya qilish allaqachon yuqori darajada rivojlangan. O'tkazmalarni

² O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 02.07.2019 yildagi O'RQ-547-son

shifrlaydigan mukammal shifrlash protokllari, shuningdek, qattiq diskni himoya qilishning ilg'or usullari mavjud. Ma'lumotlarni himoya qilish past, etik va hurmat masalasidi. Shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi ijtimoiy, iqtisodiy va institutsional munosabatlarda ishonchni mustahkamlash uchun juda muhimdir. Ma'lumotlarning maxfyli tarifi tushunish juda muhim, chunki onlayn ma'lumotlar hajmi doimiy ravishda o'sib bormoqda va bu bizga yangi muammolar va tahdidlarni taqdim etadi.

Raqamli platformalar, qidiruv tizimlarida bo'lgani kabi, foydalanuvchilarga katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarishga yordam berish uchun ma'lumotlar yig'uvchi sifatida harakat qilishi mumkin; raqamli bozorlarda bo'lgani kabi foydalanuvchilar o'rtasida tranzaksiyalarni amalga oshirish uchun o'yinchilar sifatida; yoki yangi tarkibni ishlab chiqishni qo'llab-quvvatlash uchun hamkorlik vositalari sifatida. Onlayn hamjamiyatlarda bo'lgani kabi. Raqamli platformalar, shuningdek, ushbu xususiyatlarning bir nechtasini birlashtirishi mumkin, masalan, ijtimoiy media platformasi ma'lumot qidirish va foydalanuvchilar o'rtasida o'zaro bog'lanishni amalga oshiradi. Raqamli platformalar ma'lumotlar arxitekturasi ko'proq yoki kamroq markazlashtirilmagan bo'lishi mumkin va ularni boshqarish mumkin. Internet ma'lumotlar va imkoniyatlarning haqion o'yin maydonchasidir, shu bilan birga u xavf va tahdidlar uchun ko'payish maydonidir. Lekin nima uchun onlayn xavfsizlik bu qadar muhim ahamiyatga ega? Javob qoziqlarda yotadi. Raqamli dunyo o'zgaruvchan bo'lsa ham, xavfli bo'lishi mumkin. Bu sizning shaxsiy va moliyaviy hayotingizga jiddiy zarar etkazishi mumkin bo'lgan kiber inoyatchilar uchun boshpana bo'lishi mumkin. Internetda baham ko'radigan shaxsiy ma'lumotlarning miqdori haqida o'ylab ko'ring: ijtimoiy media postlari va onlayn xaridlardan tortib raqamli izlar va bank tafsilotlarigacha. Ushbu ma'lumot noto'g'ri qo'larda halokatli oqibatlariga olib kelishi mumkin. Buzg'unchilik, fishing firibgarliklari va shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash kabi kiberjinoyatlar juda real va keng tarqalgan. Ushbu hujumlar qurboni bo'lish jidiy shaxsiy qayg'uga, moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin va ularni tuzatish uchun katta vaat va resurslar kerak bo'lishi mumkin. Doimiy rivojlanayotgan raqamli dunyoda onlayn tahdidlarni aniqlay olish kiber super qahramon peshtaxtasiga ega bo'lish bilan tengdir. Raqamli landshaft kiber yovuz odamlar bilan tolib-toshgan; ularning barchasi o'z uslubiga ega. Ushbu tahdidlarni yaxshiroq tushunish sizni ushbu yovuz odamlardan xalos bo'lish uchun zarur vositalar bilan qurollantirishi mumkin. Raqamli olam boshqa turdagi tahdilar bilan tolib-toshgan. Spyware sizning harakatlaringizni yashirincha kuzatib boradi, botnetlar esa jinoiy maqsadlarda qurilmangiz quvvatidan foydalanadi. Xakerlar ruxsatsiz kirish uchun dasturiy ta'minotning zaifliklaridan foydalanadilar, firibgarlik hujumlari esa sizni tuzoqqa ilintirish uchun ishonchli manbalar o'rnini egallaydi.³

³ Cohen, Julie (2017). "[Law for the Platform Economy](#)" (PDF). *UC Davis Law Review*.

Ushbu tahdidlarni tushunish kibermudofaa kitobiga ega bo'lishga o'xshaydi. Fishing elektron pochta, zararlangan havola yoki to'lov dasturi tahdidini tanib olish sizga ulardan qochish imkonini beradi. Esingizda bo'lsin, internet biroz yovvoyi hayvonga o'xshaydi va kiber yovuz odamlar har doim o'zlarining keyingi maqsadlarini qidiradilar. Lekin bu sizni qo'rqitishiga yo'l qo'ymang Qurol sifatida bilim va galqon sifatida hushyorlik bilan siz ushbu raqamli tahdidlarga qarshi turishingiz mumkin. Raqamli himoyachining poyafzaliga qadam qo'yish xavflarni tushunishdan ko'proq narsani o'z ichiga oladi; bu yashirin tahdidlarga qarshi turishga yordam beradigan isbotlangan amaliyotlarni qabul qilishni talab qiladi. Keling, asosiy narsadan boshlaylik - qudratli parol. Barcha hisoblaringiz uchun mustahkam va noyob parollar yarating va ularni tez-tez o'zgartiring. Bular kiber dunyoda sizning birinchi mudofaa chizig'ingizdir, shuning uchun ularning murakkabligi yoki kuchini kamaytirmang.

Onlayn xavfsizlikning dinamik dueti parol va iki aktorli autentifikatsiya hisoblanadi. Ikki faktorli autentifikatsiya hisob qaydnomangizga qoshimcha himoya qatlamini qo'shib, kibernetikachilarga parolingizni qandaydir tarzda buzib tashlasalar ham kirishni qiyinlashtiradi. Inson huquqlari xalqaro darajada ma'lumotlar maxfiylikni himoya qilish uchun asos bolibo xizmat qiladi. Inson huquqlari bo'yicha Evropa konventsiyasi va Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi shaxslarning shaxsiy hayoti va ma'lumotlarini himoya qilish huquqini kafolatlaydigan ko'plab xalqaro hujatlardan faqat ikkitasidir.

Ushbu hujatlar shaxsiy ma'lumotlar butun dunyo bo'ylab hurmat qilishi va himoya qilishi ikerak bo'lgan asosiy inson huquqi ekanligini tan oladi. Ma'lumotlarning maxfiylikni ta'minlash shaxslarning avtonomiyasi va qadr-qimmatini oshiradi, shu bilan birga jtimoiy ishonchnin mustahkamlashga va shaxsiy erkinlik va jamiyat manfaatlarini o'rtasidagi muvozanatni saqlashga hissa go'shadi,

Fishing yoki zararli dasturlar kabi tahdidlarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirishni rag'batlantirish, dasturiy ta'minotni muntazam yangilashni targib qilish va kuchli parollardan foydalanishni targ'ib qilish ham muhim komponentlardir. Xavfsiz internetdan foydalanish amaliyotlarini ommalashtirish hujumlar xavfini kamaytirishi mumkin.

Shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlashga kelsak, Evropada umumiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi reglament (GDPR) kabi qonunlarga rioya qilish juda muhimdir. Tashkilotlar ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha tegishli siyosat va tartiblarni ishlab chigishi va amalga oshirishi va xodimlarni ma'lumotlarni himoya qilish qoidalariga rioya qilish bo'yicha treninglar otkazishi kerak. Google roziligini boshqarish platformasidan foydalanish maxfiylik qoidalariga rioya qilishni ta'minlash va foydalanuvchi roziligini samarali boshqarishda qo'shimcha yordam berishi mumkin.

Hukumatlar bilan o'zaro aloqalar kontekstida ma'lumotlarning maxfiylikni ta'minlash davlatning fuqarolar ma'lumotlarini to'plash, saqlash va qayta ishlashda

ishtirok etishini hisobga olgan holda muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lumotlar maxfiylikni ta'minlash hukumat talablari va shaxsiy erkinliklar o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, kompaniyalar ma'lumotlarga ruxsatsiz kirishning oldini olish va maxfiylik buzilishiga tez va samarali javob berish uchun tegishli texnologik choralar va xavfsizlik tartib-goidalarini amalga oshirishlari kerak. SSL sertifikatlari, amaliy antivirus tizimlari to'plami va SSH bilan VPS hosting suiste'mollarga qarshi asosiy profilaktika choralari hisoblanadi. Mijozlar bilan shaffoflikka intilish va mijozlar ma'lumotlarini to'g'ri boshqarish orqali ishonchni mustahkamlash raqamli asrda kompaniyalarning uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun juda muhimdir.

Shaxsiy ma'lumotlarga doir bir qator huquqiy hujjatlar ishlab chiqilgan. Bunday hujjatlar sirasiga quyidagilarni misol qila olamiz:

- “Shaxsiy ma'lumotlarni avtomatlashtirilgan holda qayta ishlashda jismoniy shaxslarni himoya qilish to'g'risida”gi Yevropa Konvensiyasi;
- Yevropa Hamjamiyati tomonidan qabul qilingan “Ma'lumotlar himoyasi to'g'risida”gi Direktiva;
- Yevropa Kengashiga a'zo davlatlar Vazirlar Qo'mitasi tomonidan qabul qilingan “Internetda xususiy hayot daxlsizligini himoya qilish bo'yicha tavsiyalar”;
- Germaniyada “Fuqaroni boshqa fuqarodan himoya qilish to'g'risida” va “O'zi to'g'risidagi axborotlarni tasarruf etish to'g'risida”gi qonunlar.

Ko'pgina davlatlar nafaqat axborot tizimiga, balki shaxsiy ma'lumotlarning muhofazasi bilan bog'liq boshqa mamlakatlarga tegishli umumiy va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha huquqiy asoslar yaratgan. Statistika nazar solsak, hozirga qadar rivojlangan 194 ta davlatlardan 137 tasida ma'lumotlar va shaxsiy daxlsizlik huquqini himoya qilish bo'yicha qonunlar ishlab chiqqan. Osiyo va Afrika davlatlarining 57 foizida bunday qonunlar qabul qilingan. Hozirda ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha yetakchi mintaqalardan biri Yevropa mintaqasi hisoblanadi. Yevropada shaxsiy ma'lumotlarga oid qonunlarning qabul qilinishi har bir Yevropa Ittifoqiga a'zo mamlakatlar fuqarosining axborot huquqining buzilishidan himoya qiladi. AQSh mamlakatiga nazar solsak, unda umumiy himoya belgilangan federal qonunlar va ba'zi shtatlarning alohida qonunlarini misol qilishimiz mumkin. Braziliyada bugunga qadar 40 dan ziyod ommaviy va shaxsiy ma'lumotlarga doir hujjatlar ishlab chiqilgan. 2020 – yilda Xitoyda Butunxitoy xalq vakillari kongressi tomonidan “Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida”gi qonun loyihasi e'lon qilindi va bu loyiha keng qamrovli ma'lumotlarni boshqarish platformasini ishlab chiqishda muhim turtki bo'ldi.⁴

⁴ RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR DAVRIDA SHAXSIY MA'LUMOTLARNI MUHOFAZA QILISH Eshdavlatova Zarifa Nurmuxamadovna

Xulosa; Raqamli texnologiyalar rivojlangan bir davrda yashar ekanmiz, shaxsga doir ma'lumotlarni muhofaza qilish borgan sari muhim ahamiyat kasb etib borayotganini yuqorida guvohi bo'ldik. Bu esa, yana bir karra, shaxsiy hayot sirlarini muhofaza qilish choralari kuchaytirishni taqozo etadi. Malumotlar maxfiyligi nima ekanligini bilishingiz kerak, chunki bu shaxsiy malumotlarning miqdori doimiy ravishda o'sib borayotgan bugungi raqamli dunyoda juda muhim masala. Kiber hujumlar sonining ortib borishi yoki tobora murakkablashib borayotgan huquqiy qoidalar kabi ma'lumotlar maxfiyligi bilan bog'liq ko'plab muammolar mavjud. Shu sababli, shaxslar va tashkilotlar shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish sohasida o'z bilim va ko'nikmalarini o'rganishni va kengaytirishni davom ettirishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Data privacy
2. Kenney M, Zysman J (2016). ["The Rise of the Platform Economy"](#). *Issues in Science and Technology*.
3. Cohen, Julie (2017). ["Law for the Platform Economy"](#) (PDF). *UC Davis Law Review*.
4. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 02.07.2019 yildagi O'RQ-547-son
5. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR DAVRIDA SHAXSIY MA'LUMOTLARNI MUHOFAZA QILISH Eshdavlatova Zarifa Nurmuxamadovna Eshonkulov, Javoxir. "SUV RESURSLARINI MUHOFAZA QILISH YO-LIDGI O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIK TAHLILL." *İenmpaabroawamckutr xeypnar oġparocanun u unocatui 2.11 Part 3 (2023): 47-52.*
6. lavokhir Eshonkulov "Legal Foundations for the Application of Artificial Intelligens Technologies in the Sports Industry"" *American Journal of Education and Evaluation Studies ToM 1, No.7, 2024/10/4, 240-247*